

העשרה¹

היהודים בקיסרות הרוסית במאה ה-19 עד לפרוץ הפרעות

השלטונות הרוסיים נטו לראות ביהודים גורם זר ובדלני המכביד על כלכלת המדינה ומעכב את הפיכתה למדינה מודרנית. השלטון הרוסי התלבט בשאלה כיצד להתייחס ליהודים ולפיכך יחסו ליהודים התאפיין בחוסר עקביות. לעיתים נטו השלטונות לעודד את היהודים להשתלב בחברה ובכלכלה הרוסית, אך במקביל הוסיפו להטיל עליהם מגבלות שונות. מדיניות בלתי עקבית זו, שהייתה תלויה במידה רבה בעמדה בה נקטו הצארים השונים שמלכו ברוסיה במהלך המאה ה-19, באה לידי ביטוי במספר תחומים עיקריים:

- א. **רוסיפיקציה:** השלטונות הרוסיים ניסו לעודד את היהודים להשתלב בחברה ובכלכלה הרוסית. הם ניסו לגרום לכך שיוותרו על אמונתם וזהותם היהודית והיו לרוסים. כדי להשיג יעד זה פעלו השלטונות בדרכים הבאות:
 - ☞ **מעורבות בתחום התעסוקה:** השלטונות פעלו לשינוי תחומי התעסוקה המסורתיים של היהודים. יהודים אשר גילו נכונות לעסוק בחקלאות הורשו להתגורר בכפרים שברוסיה עצמה, מעבר לתחום המושב (ראו להלן). הובטחה תמיכה ממשלתית לבתי חרושת אשר העסיקו יהודים.
 - ☞ **מעורבות בתחום החינוך:** הותר ליהודים ללמוד במערכת החינוך הכללית על כל דרגותיה. במקביל דרשו השלטונות ששפת ההוראה במוסדות החינוך היהודיים תהיה רוסית, או שפות אחרות שהיו נפוצות בקיסרות הרוסית (גרמנית ופולנית).
 - ☞ **מעורבות בתחום החברתי:** הניסיונות לשלב את היהודים בסביבתם החברתית נעשה, בין השאר, על ידי חיוב היהודים לוותר על בגדיהם המסורתיים.
 - ☞ **הגנה על יהודים:** נאסר בחוק על הפצת עלילות דם.
- ב. **חקיקה מפלה:** היהודים סבלו משורה של חוקים שנועדו לפגוע בהם במכוון:
 - ☞ **הגבלת מגורים:** היהודים לא יכולים היו לבחור את מקום מגוריהם. התאפשר להם לגור רק בשטחים שנמצאו בדרום-מערב רוסיה, באזור שנקרא **תחום המושב**. גם באזור זה לא הותר תמיד ליהודים לגור בכל מקום. בתקופות מסוימות נאסר עליהם להתגורר בכפרים, דבר שהיה מלווה בגירוש רבים מהיישובים הכפריים אל ערי ועיירות תחום המושב.
 - ☞ **חקיקה מפלה:** נאסר על היהודים לעבוד בחגים הנוצריים ובימי ראשון. איסור זה פגע ביכולתם להתפרנס, היות שהיהודים נאלצו להימנע מעבודה יומיים בשבוע (בשבת וביום א').
 - ☞ **הגבלת השכלה:** נקבעה מכסה של יהודים שיכולים היו ללמוד באוניברסיטאות. מגבלה זו נקראה **נומרוס קלאוזוס**. מכסה זו הייתה נמוכה בהרבה ממספר היהודים שביקשו לרכוש השכלה אקדמית ולמעשה מנעה מיהודים רבים לשפר את מעמדם החברתי והכלכלי.

¹ פרק זה הוא פרק העשרה לספר "הלאומיות המודרנית וראשית הציונות" (יגאל משעול; היי סקול).